Ο μητροπολίτης Ιλαρίωνας επικεφαλής της παρουσίασης της συλλογής για την επανένωση της Μητροπόλεως Κιέβου με τη Ρωσική Εκκλησία τον 17ο αι.

Στο πλαίσιο του συνεδρίου με θέμα «Παγκόσμια Ορθοδοξία: πρωτείο και συνοδικότητα υπό το φως της ορθοδόξου διδασκαλίας» πραγματοποιήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2021 στην Αίθουσα του Αγίου Σεργίου στο ναό του Σωτήρος Χριστού της Μόσχας η παρουσίαση της συλλογής «Επανένωση της Μητροπόλεως Κιέβου με τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. 1676–1686. Μελέτες και έγγραφα».

Η έκδοση της συλλογής ετοιμάσθηκε από το εκκλησιαστικό επιστημονικό κέντρο «Ορθόδοξη Εγκυκλοπαίδεια» και αποτέλεσε μια ιστορική κανονική απάντηση στα γεγονότα, που σχετίζονται με τη δήλωση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως περί «άρσης» της Συνοδικής Πράξεως του 1686 σχετικά με την υπαγωγή της Μητροπόλεως Κιέβου στη δικαιοδοσία της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας και την «αναγνώριση της αυτοκεφαλίας» του σχισματικού μορφώματος της «Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ουκρανίας». Η συλλογή περιλαμβάνει 246 έγγραφα, εκ των οποίων 200 δεν έχουν

ποτέ δημοσιευθεί. Όλα τα έγγραφα έχουν επισταμένως μελετηθεί και στο βαθμό, που απαιτείται, συνοδεύονται με επιστημονικό σχολιασμό και όπου αυτό χρειάζεται με νέες μεταφράσεις στη σύγχρονη ρωσική γλώσσα.

Όπως τόνισε στην παρέμβασή του ενώπιον των μετεχόντων της εκδηλώσεως ο πρόεδρος του Τμήματος Εξωτερικών Εκκλησιαστικών Σχέσεων (ΤΕΕΣ) του Πατριαρχείου Μόσχας μητροπολίτης Βολοκολάμσκ Ιλαρίωνας, η υπό παρουσίαση έκδοση αποτελεί την πληρέστερη συλλογή εγγράφων για την ιστορία της επανενώσεως της Μητροπόλεως Κιέβου με τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία το 1686.

«Αυτό το συλλογικό έργο συνέχεται από μια υψηλή ιδέα: επί του παραδείγματος ενός σπουδαίου, αλλά επιμέρους προβλήματος των εκκλησιαστικών και διπλωματικών σχέσεων να επιδειχθεί η ενότητα της Ρωσικής Εκκλησίας, καθώς και η πνευματική, πολιτισμική και ιστορική ενότητα των λαών της Αγίας Γης των Ρως υπό το αντικειμενικό φως των εγγράφων και των ιστορικών γεγονότων», τόνισε ο ιεράρχης και συνέχισε: «Όπως η Μτσχέτα για την Εκκλησία της Γεωργίας, το Πέκιο για εκείνη της Σερβίας, το ιστορικό λίκνο και ο πρώτος θρόνος για τη Ρωσική Εκκλησία ήταν το παλαιό Κίεβο. Οι χρονογράφοι και οι πνευματικοί μας συγγραφείς το αποκαλούσαν αυτό με αγάπη “Μητέρα των ρωσικών πόλεων”. Η μεταφορά του μητροπολιτικού θρόνου στο Βλαντίμιρ και στη συνέχεια στη Μόσχα τον 13^{ο} - 14^{ο} αι. οφειλόταν στις ιστορικές αναταραχές της μογγολικής επιθέσεως και λεηλασίας της Γης των Ρως του Κιέβου. Αλλά τόσο στο Βλαντίμιρ, όσο και στη Μόσχα οι Προκαθήμενοι της Ρωσικής Εκκλησίας ενθυμούνταν τον ιστορικό θρόνο τους, διατηρώντας την ονομασία του στον τίτλο τους. Ενθυμείτο αυτή την ενότητα και τη διαφύλασσε αυστηρώς και η Αγία Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, στη δικαιοδοσία της οποίας υπαγόταν ακόμη εκείνους τους αιώνες η Ρωσική Εκκλησία. Η ιστορία γνωρίζει τα γεγονότα, όταν οι Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως τάσσονταν κατά των προσπαθειών επιμέρους πριγκίπων να διαιρέσουν τη Μητρόπολη Κιέβου, την προστάτευαν και εδραίωναν τα όριά της ως όρια του αδιαίρετου συνόλου ανεξαρτήτως των μεταβολών των πολιτικών συνόρων και της δημιουργίας νέων κρατών».

Ο κ. Ιλαρίωνας υπέδειξε ότι ο προσωρινός διαμελισμός της Ρωσικής Εκκλησίας τον 15^{ο}-17^{ο} αι. αποτέλεσε ένα από τα θλιβερά γεγονότα, που οφειλόταν στην προσέγγιση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως με τους ρωμαιοκαθολικούς, την άδοξη ουνία Φερράρας-Φλωρεντίας του 1439 και την Άλωση της Πόλεως, που επακολούθησε σε σύντομο χρόνο.

«Υπό την επίδραση της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως και με την ενεργό υποστήριξη της Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας η ορθόδοξη ιεραρχία στο έδαφός της επίσης προσχώρησε στην ουνία με τη Ρώμη», υπενθύμισε ο πρόεδρος του ΤΕΕΣ και συνέχισε: «Έκτοτε η θέση της Ορθοδοξίας στο έδαφος του Πολωνο-Λιθουανικού κράτους άρχισε να επιδεινώνεται συνεχώς, ενώ

μετά τη σύναψη της ουνίας του Μπρεστ το 1596 εξαπολύθηκαν κατά των ορθοδόξων στις δυτικορωσικές γαίες πραγματικοί διωγμοί. Οι διώξεις των ιεραρχών και των κληρικών, οι αρπαγές και η σφράγιση ναών, τα πολλαπλά περιστατικά βίας και βασανισμών, ο περιορισμός και η καταπάτηση των δικαιωμάτων του ορθόδοξου πληθυσμού, όλα αυτά σε δραματική και ανάγλυφη μορφή περιγράφονται από τις ιστορικές πηγές. Παρόλο που τη στιγμή της εγκαταστάσεως της οθωμανικής κυριαρχίας οι Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως επανήλθαν στην Ορθοδοξία, πιεζόμενοι από τους κατακτητές τους, αποδυναμωμένοι και στερηθέντες της πολιτειακής υποστηρίξεως, δεν είχαν πλέον τη δυνατότητα να παρεμποδίσουν τους διωγμούς ή να παράσχουν ουσιαστική υποστήριξη το ποίμνιό τους, που δεινοπαθούσε στη Μικρά και τη Λευκή Γη των Ρως».

Επισημάνθηκε ότι στη συλλογή εντάχθηκαν ακόμη και μαρτυρίες ιεραρχών, κληρικών, μοναζόντων και λαϊκών εκείνης της εποχής. «Είναι ζωντανές φωνές αυτοπτών μαρτύρων, για τις οποίες μπορούμε να πούμε με τα λόγια του Ευαγγελίου: Ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται (Λουκ. 19. 40)», υπογράμμισε ο ιεράρχης.

Ο μητροπολίτης Ιλαρίωνας υπενθύμισε ότι εκείνα τα τρομερά χρόνια ταχύτατα, μόλις σε μερικές δεκάδες χρόνια μισαλλοδοξίας και ανοικτής βίας, η ουνία κατάπιε τις ιστορικά ορθόδοξες γαίες της δεξιάς όχθης του Δνείπερου. «Η άκρως δεινή θέση της Ορθοδοξίας στη δεξιά όχθη εξανάγκασε τη Μητρόπολη Κιέβου να αναζητήσει την επανένωση με το Πατριαρχείο Μόσχας, την αποκατάσταση της καθ' όλον Ρωσικής Εκκλησίας. Αυτή η επανένωση, που πραγματοποιήθηκε το 1686 όχι μόνον διέσωσε την Ορθόδοξη Εκκλησία στις δυτικορωσικές γαίες από την οριστική εξαφάνιση, αλλά και συνετέλεσε στην πνευματική, θεολογική και εκπαιδευτική άνθηση της ενιαίας Ρωσικής Εκκλησίας», διαπίστωσε ο μητροπολίτης Βολοκολάμσκ Ιλαρίωνας.

Ο πρόεδρος του ΤΕΕΣ επέστησε την προσοχή των ακροατών στο γεγονός ότι η πράξη υπαγωγής της Μητροπόλεως Κιέβου στη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Μόσχας το 1686 κατοχυρώθηκε από Συνοδική Απόφαση της Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας και αναγνωρίσθηκε άμεσα από όλες τις κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες. «Οίκοθεν νοείται ότι και στην ίδια την Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως δεν αμφισβητείτο το γεγονός της μεταβιβάσεως της Μητροπόλεως Κιέβου στη δικαιοδοσία της Ρωσικής Εκκλησίας. Αυτό αποδεικνύεται από πολυάριθμες επιβεβαιώσεις των επίσημων εγγράφων και εκδόσεων του 18-19 αι.», τόνισε.

«Το σώμα των εγγράφων που εκδώσαμε για άλλη μια φορά αποδεικνύει ότι ούτε στις διαπραγματεύσεις των Ρώσων διπλωματών με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως επί του θέματος μεταβιβάσεως της Μητροπόλεως Κιέβου, ούτε στην αλληλογραφία με τις εκκλησιαστικές Αρχές και την πολιτική ηγεσία της αριστερής όχθης του Δνείπερου, ούτε στα ίδια τα έγγραφα της Κωνσταντινουπόλεως, που επιβεβαιώνουν αυτή την υπαγωγή, δεν υπήρχε καν αναφορά περί του δήθεν προσωρινού ή περιορισμένου χαρακτήρα της», διαπίστωσε ο μητροπολίτης Ιλαρίωνας και

συνέχισε: «Μόλις το 2018, την παραμονή της παράνομης εισπηδήσεώς του στην Ουκρανία η Κωνσταντινούπολη αποπειράθηκε να επανεξετάσει την Πράξη του 1686 και να την κηρύξει δήθεν προσωρινή, λόγω επειγούσης αναγκαιότητας, άδεια, που παραχωρήθηκε στον Πατριάρχη Μόσχας να χειροτονεί τους μητροπολίτες Κιέβου. Τα σημερινά ιστορικά επιχειρήματα του Φαναρίου προκαλούν την ίδια στιγμή τουλάχιστον απορία».

Η παρουσιαζόμενη στην κοινή γνώμη έκδοση των εγγράφων διαθέτει ισχυρό ερευνητικό μέρος, επεσήμανε ο Σεβασμιώτατος κ. Ιλαρίωνας: «Οι δημοσιευόμενες σε αυτήν βαθυστόχαστες αυτοτελείς μελέτες συμβάλλουν τα μάλα στην κατανόηση του πλαισίου των ιστορικών γεγονότων και εγγράφων της επανενώσεως της Ρωσικής Εκκλησίας το 1686. Άλλωστε μία μόνον έκδοση των αρχείων, όσο ευρεία και αν είναι, δεν αρκεί. Το έργο του πραγματικού επιστήμονα συνίσταται στην επιμελή, προσεκτική και αληθινή αποκατάσταση του ιστορικού πλαισίου. Στην έκδοση αυτού του βιβλίου διαβλέπω μια επιτυχία των θεολόγων και ιστορικών μας κι έχω την χαρά να τους συγχαρώ για αυτή την επιτυχία».

Ο πρόεδρος του ΤΕΕΣ είναι πεπεισμένος ότι ακόμη σήμερα διατηρείται η δυνατότητα διεξαγωγής μιας ελεύθερης και αντικειμενικής επιστημονικής-ιστορικής συζητήσεως, την οποία το 2018 απέρριψε άμεσα και κατηγορηματικά το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

«Με ικανοποίηση παρακολουθούμε τις αντιδράσεις στην έκδοσή μας στο επιστημονικό περιβάλλον και την κριτική του, η οποία προς το παρόν, δυστυχώς, έχει αποσπασματικό, τμηματικό χαρακτήρα», ανέφερε ο μητροπολίτης Βολοκολάμσκ Ιλαρίωνας και συνέχισε: «Γνωρίζουμε ότι παρόμοια έκδοση, έστω και λιγότερο θεμελιώδης και αντιπροσωπευτική ετοιμάζεται με την υποστήριξη του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Χαίρομαι, γιατί η έκδοσή μας έδωσε ώθηση στη συζήτηση, όσο εμπαθής και αν ήταν η αντίδραση των αντιπάλων μας στο σπουδαιότατο όχι μόνον για την ιστορία της Ρωσικής Εκκλησίας, αλλά και για την ενότητα όλης της παγκόσμιας Ορθοδοξίας θέμα. Είμαι ακραδάντως πεπεισμένος ότι η ρωσική θεολογική επιστήμη έχει τις θετικότερες θέσεις και το μεγαλύτερο δυναμικό για συμμετοχή σε αυτή τη συζήτηση».

Στην παρέμβαση του διευθυντή του εκκλησιαστικού επιστημονικού κέντρου «Ορθόδοξη Εγκυκλοπαίδεια», που ακολούθησε, ο Σ. Κραβέτς περιέγραψε την εργασία επί της εκδόσεως και επικεντρώθηκε ιδιαιτέρως στην επιλογή των χρονολογικών ορίων της συλλογής των εγγράφων. Υπενθύμισε στους ακροατές σε πόσο περίπλοκες ιστορικές συνθήκες ελήφθη η απόφαση περί της επιστροφής της Μητροπόλεως Κιέβου στη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. Ήταν και η δεινότατη θέση των ορθοδόξων υπό την εξουσία της Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας και ο εξαναγκασμός τους στην ουνία και το γεγονός ότι μια ορισμένη στιγμή στο εν λόγω έδαφος δεν έμεινε ούτε ένας ορθόδοξος ιεράρχης. Ενώ το 1676 (ακριβώς αυτή η ημερομηνία αποτελεί αφετηρία για την επιλογή των εγγράφων του βιβλίου) στην Πολωνο-Λιθουανική Κοινοπολιτεία απαγορεύθηκε στους

ορθοδόξους να επικοινωνούν με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως επ᾽ απειλή θανατικής ποινής και δημεύσεως της περιουσίας. «Μετά ταύτα να ομιλεί κανείς για κάποια επιρροή του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως στην κατάσταση εντός Μητροπόλεως Κιέβου είναι αδύνατο, διότι τούτο ισοδυναμούσε με εσχάτη προδοσία», διαπίστωσε ο Σ. Κραβέτς.

Ταυτοχρόνως σημείωσε ότι η απόφαση της αποδοχής της Μητροπόλεως Κιέβου στη σύνθεση της Ρωσικής Ορθοδόξου Εκκλησίας προόδευε με πολλές δυσκολίες, διότι κατέστη κατανοητό πόσο σοβαρή δοκιμασία και προφανές φορτίο θα γινόταν αυτό για το κράτος της Μοσχοβίας. Όπως είναι γνωστό, σχεδόν αμέσως μετά την επανένωση της Μητροπόλεως Κιέβου με τη Ρωσική Εκκλησία, άρχισε προς τα εκεί η αποστολή τεράστιων οικονομικών μέσων για την υποστήριξη και αποκατάσταση των τοπικών ναών και μονών. Επιπλέον, κατέστη κατανοητό, ότι η Πολωνο-Λιθουανική Κοινοπολιτεία κατ᾽ αυτόν τον τρόπο αποκτούσε έναν μοχλό πιέσεως στο κράτος της Μοσχοβίας, διότι οι ορθόδοξοι στο έδαφός της θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν σε κάποιο βαθμό ως όμηροι.

«Ήταν απολύτως οφθαλμοφανές ότι το κράτος της Μοσχοβίας ως η μόνη κυρίαρχη ορθόδοξη χώρα ήταν υποχρεωμένη να προστατεύσει τους ορθοδόξους στην Πολωνο-Λιθουανική Κοινοπολιτεία, πολύ περισσότερο τους ορθοδόξους, οι οποίοι παλαιότερα αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της Ρωσικής Εκκλησίας», υπογράμμισε ο επικεφαλής του εκκλησιαστικού επιστημονικού κέντρου «Ορθόδοξη Εγκυκλοπαίδεια» και συνέχισε: «Τούτο δεν αμφισβητείτο. Αλλά μέχρι τότε όλες οι προσπάθειες να τους προστατεύσουν προσέκρουαν σε μια απάντηση, την οποία και παραθέτουμε κατ᾽ επανάληψιν στο βιβλίο βάσει των σημειώσεων των Ρώσων πρεσβευτών: “Μας λέγουν ότι δεν είναι δική σας υπόθεση. Είναι υπήκοοι της Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας και ποια σχέση έχετε με αυτούς;”».

Η συλλογή ολοκληρώνεται όχι με τις παραληφθείσες από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως επιστολές, αλλά με απόσπασμα από τη συναφθείσα περίπου την ίδια εποχή Συνθήκη περί αιώνιας ειρήνης μεταξύ του κράτους της Μοσχοβίας και της Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας, όπου αναφερόταν η προστασία των ορθοδόξων.

«Το απόσπασμα από αυτή τη Συνθήκη αναπαράχθηκε ξεχωριστά και οι πρεσβευτές μας καθ᾽ οδόν προς τη Βαρσοβία, το διένειμαν κατά τη διαδρομή στις ενορίες και σε όλες τις πολίχνες, προκειμένου οι ορθόδοξοι να μπορούν να επικαλούνται την υπόσχεση του Πολωνού βασιλέα ότι δεν θα τους καταπιέζει και το ότι η καταφυγή στον Ρώσο τσάρο, σύμφωνα με αυτή τη Συνθήκη, είναι νόμιμη», ανέφερε ο Σ. Κραβέτς και συνέχισε: «Δυσκολεύομαι να πω τι θα μπορούσε να έχει συμβεί εάν αυτή η επανένωση της Μητροπόλεως Κιέβου με τη Ρωσική Εκκλησία δεν είχε γίνει πραγματικότητα, αλλά για κάποιο λόγο είμαι πεπεισμένος, ότι εάν δεν υπήρχε αυτή η προστασία, πολιτική, νομική, και εάν δεν υπήρχε η τεράστια οικονομική στήριξη, την οποία το κράτος της

Μοσχοβίας και η Ρωσική Εκκλησία άρχισαν να παρέχουν στην Ορθοδοξία στο έδαφος της Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας, θα καταστρεφόταν ολοσχερώς από την ουνία. Τούτο σε κάποιο βαθμό το συνειδητοποιούσαν και στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, διότι σε μια από τις επιστολές αναφέρεται ότι μεταβιβάζουμε τη Μητρόπολη Κιέβου στη Ρωσική Εκκλησία, διότι δεν θέλουμε να απολογηθούμε ενώπιον του Θρόνου του Θεού για την εξαφάνιση των ορθοδόξων».

Ο αντιπρόεδρος του Τμήματος Εξωτερικών Εκκλησιαστικών Σχέσεων (ΤΕΕΣ) της Ουκρανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας πρωθιερέας Νικόλαος Ντανιλέβιτς απευθύνθηκε στους μετέχοντες της παρουσιάσεως διαδικτυακά.

Αφού επεσήμανε τη σημασία της εκδόσεως και το τεράστιο έργο για την προετοιμασία της, αναφέρθηκε στο ότι η συλλογή παρουσιάσθηκε επίσης και στο Κίεβο, προκαλώντας πολύ μεγάλο ενδιαφέρον. Μάλιστα ενδιαφέρον έναντι των εξεταζόμενων στη συλλογή θεμάτων δεν επιδεικνύουν μόνον οι ειδικοί, αλλά και ο λαός της Εκκλησίας.

Ενθυμούμενος την κατάσταση, που σχετίζεται με τις αντικανονικές ενέργειες του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως στην Ουκρανία, ο πρωθιερέας Νικόλαος Ντανιλέβιτς επεσήμανε: «Έχουν περάσει περισσότερο από δύο χρόνια από εκείνα τα τραγικά για εμάς γεγονότα. Τώρα καθώς τα πάθη έχουν μετριασθεί και καταπραϋνθεί, επήλθε ο καιρός να στοχασθούμε με ηρεμία τα κρισιακά θέματα στις διορθόδοξες σχέσεις, τα εκκλησιολογικά ζητήματα, να πορευθούμε ακριβώς την εκκλησιαστική και όχι την πολιτική οδό. Τούτο είναι πράγματι πολύ σημαντικό».

Αφού με λύπη διαπίστωσε ότι στον ορθόδοξο κόσμο προς το παρόν λείπει η κοινή ετοιμότητα για συνοδική αντιμετώπιση των υφισταμένων ζητημάτων, υπογράμμισε: «Η εκκλησιαστική ιστορία συνεχίζεται. Και πρέπει να λύνουμε τα προβλήματα, που έχουν ωριμάσει».

«Ευχαριστώ πολύ για τον κόπο αυτό και για το σημερινό συνέδριο και για το ότι η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία είναι η ναυαρχίδα του ορθόδοξου κόσμου στην υπεράσπιση της κανονικής τάξεως. Είθε να δώσει ο Θεός ώστε περαιτέρω όλοι αυτοί οι κόποι να οδηγήσουν στην επίλυση των προβλημάτων, που αντιμετωπίζουμε», συνόψισε ο ομιλητής.

Συνοψίζοντας ο πρόεδρος του Τμήματος Εξωτερικών Εκκλησιαστικών Σχέσεων του Πατριαρχείου Μόσχας μητροπολίτης Βολοκολάμσκ Ιλαρίωνας σημείωσε: «Έχετε δικαίως πει ότι η ιστορία της Εκκλησίας συνεχίζεται. Και είμαστε μέτοχοι αυτής της ιστορίας. Κάποτε, μετά από τριακόσια χρόνια οι ομιλίες και παρεμβάσεις μας θα μελετώνται από τους απογόνους μας, όπως σήμερα καταφεύγουμε στα προ 300 ετών έγγραφα. Και ενόσω συνεχίζεται η ιστορία, πρέπει να αντιδρούμε στα τεκταινόμενα. Μια ανταπόκριση στα γεγονότα στον ορθόδοξο κόσμο είναι μεταξύ άλλων το συνέδριό μας».

Μια πηγή: https://mospat.ru/gr/news/88048/